

УДК 336.64 (477)

**Варналій Захарій Степанович**

*доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри фінансів*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

**Варналий Захарий Степанович**

*доктор экономических наук, профессор,  
профессор кафедры финансов*

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

**Varnalii Zakharii**

*Doctor of Economics, Professor,*

*Professor of the Department of Finance*

*Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**Стиценко Тетяна Олександрівна**

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**Стыценко Татьяна Александровна**

*соискатель второго (магистерского) уровня высшего образования*

*Киевского национального университета имени Тараса Шевченко*

**Stytsenko Tetiana**

*Student of the*

*Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ОПТИМІЗАЦІЇ  
ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ  
НЫНЄШНЕЕ СОСТОЯНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ  
ОПТИМИЗАЦИИ НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ ПРЕДПРИЯТИЙ В  
УКРАИНЕ**

## CURRENT STATE OF USAGE OF TAX BURDEN OPTIMIZATION METHODS AT THE ENTERPRISES IN UKRAINE

*Анотація.* У статті розкрито сутність податкового навантаження суб'єктів господарювання, визначено причини оптимізації податкового тягаря та ухилення від податкових зобов'язань, визначено сутність, види й етапи планування податкового навантаження підприємства, детально розкрито методи та інструменти податкової оптимізації. Досліджено рівень податкового навантаження на економіку України та її місце серед країн світу за даними Світового банку, а також визначено рівень розвитку системи оподаткування та сприяння розвитку бізнесу в Україні. Обґрунтовано, що економічний стан країни та необхідність формування надходжень до бюджету є чинниками непомірного податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності. Встановлено, що недосконалість податкового законодавства та організації процесу оподаткування несприятливо впливають на суб'єктів господарювання, які зі свого боку вимушені вдаватись до нелегальних методів зниження рівня податкового навантаження та ухилятися від сплати податків. Доведено, що для вітчизняних підприємств, аби вони могли адаптуватися по постійних трансформацій зовнішнього середовища, податкова оптимізація (зокрема, легальна) є обов'язковим інструментом корпоративного фінансового менеджменту на кожній стадії їх життєвого циклу: у період становлення, зростання, стабільності та особливо у період занепаду. У процесі дослідження використовувався значний обсяг інформаційних джерел, серед яких: законодавчі акти, що регулюють податкові правовідносини; матеріали профільних та періодичних видань; статистична інформація. Для одержання результатів і формування висновку використовувалися методи теоретичного аналізу – абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція,

*сходження від абстрактного до конкретного, а також методи емпіричного дослідження – спостереження, порівняння.*

**Ключові слова:** *податкове навантаження, податковий тягар, оптимізація, ухилення від сплати податків, платник податків.*

**Анотація.** *В статті раскрыта сутність податкової навантаження суб'єктів господарювання, визначені причини оптимізації податкового навантаження та ухилення від податкових зобов'язань, визначена сутність, види та етапи планування податкової навантаження підприємства, детально раскрыті методи та інструменти податкової оптимізації. Досліджено рівень податкової навантаження на економіку України та її місце серед країн світу за даними Всесвітнього банку, а також визначено рівень розвитку системи оподаткування та впливу на розвиток бізнесу в Україні. Обґрунтовано, що економічне становище країни та необхідність формування надходжень до бюджету є факторами надмірного податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності. Встановлено, що недосконалість податкового законодавства та організації процесу оподаткування негативно впливають на суб'єктів господарювання, які в свою чергу змушені вдаватися до нелегальних методів зменшення рівня податкової навантаження та ухилятися від сплати податків. Доведено, що для вітчизняних підприємств з метою їх адаптації до постійних трансформацій зовнішнього середовища, податкова оптимізація (зокрема, легальна) є обов'язковим інструментом корпоративного фінансового менеджменту на кожній стадії їх життєвого циклу: в період становлення, зростання, стабільності та особливо в період спаду. В процесі дослідження використано значний обсяг інформаційних джерел, серед яких: законодавчі акти, регулюючі податкові відносини; матеріали спеціалізованих та періодичних видань; статистичні дані. Для отримання*

результатов и формирования заключения использовались методы теоретического анализа – абстрагирование, анализ и синтез, индукция и дедукция, восхождение от абстрактного к конкретному, а также методы эмпирического исследования – наблюдение, сравнение.

**Ключевые слова:** налоговая нагрузка, налоговое бремя, оптимизация, уклонение от уплаты налогов, налогоплательщик.

**Summary.** The article considers the essence of the tax burden of business entities, identifies the reasons for optimizing the tax burden and tax evasion, defines the nature, types and stages of planning the tax burden of the enterprise, reveals in detail the methods and tools of tax optimization. The level of tax burden on the economy of Ukraine and its place among the countries of the world according to the World Bank is studied, and also the level of development of the taxation system and assistance to business development in Ukraine is determined. It is substantiated that the economic situation of the country and the need for the formation of budget revenues are factors of a disproportionate tax burden on business entities. It is established that the imperfection of tax legislation and the organization of the taxation process adversely affect businesses, which in turn are forced to resort to illegal methods of reducing the tax burden and evade taxes. It is proved that for domestic enterprises in order to adapt to the constant transformations of the environment, tax optimization (in particular, legal) is a mandatory tool of corporate financial management at every stage of their life cycle: in the period of formation, growth, stability and especially in decline. The study used a significant amount of information sources, including: legislation governing tax relations; materials of profile and periodicals; statistical information. To obtain results and form a conclusion, methods of theoretical analysis were used - abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction, ascent from the abstract to the concrete, as well as methods of empirical research - observation, comparison.

**Key words:** tax load, tax burden, optimization, tax evasion, taxpayer.

**Постановка проблеми.** Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються високим рівнем податкового навантаження на підприємництво та нестабільністю законодавства у сфері оподаткування, що стримує розвиток підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. Тому одним із чинників поживлення бізнесу є створення ефективного та гнучкого механізму оптимізації податкового навантаження на підприємстві, що виступає головною метою корпоративного податкового менеджменту. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю визначення чітких етапів моделювання стратегій податкової оптимізації на підприємстві, що беруть до уваги якісні та кількісні показники та швидко адаптуються до змін зовнішнього середовища.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема оподаткування діяльності суб'єктів господарювання (податкове навантаження зокрема) є предметом досліджень таких провідних науковців: Андрущенко В. [8], Воронкова О. [2], Діденко А. [5], Замасло О. [10], Кміть В. [11], Кобушко Я. [3], Крупка М. [11], Паславська Р. [11], Соколовська А. [9], Тютюник І. [3] та ін.

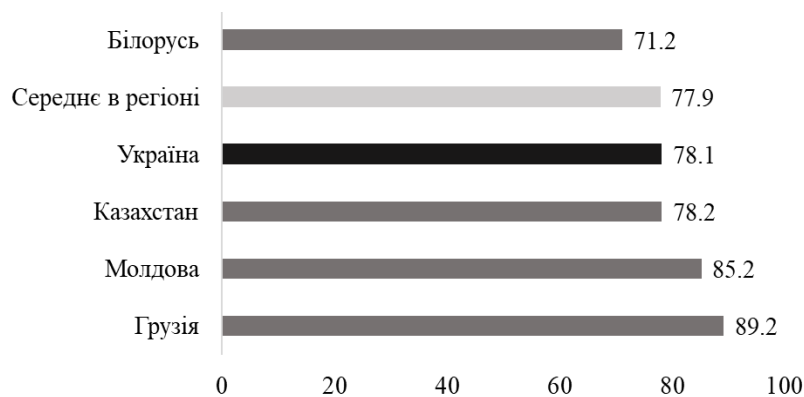
Дослідження вищенаведених авторів сфокусовані переважно на теоретичних аспектах процесу оподаткування, а також його організації на рівні держави; менша увага приділена впливу загального податкового навантаження на господарську діяльність суб'єктів підприємництва, що наразі є актуальним, адже останні вимушені ухилятися від сплати податків та розробляти стратегії податкової оптимізації з метою зменшення рівня податкових зобов'язань.

**Метою статті** є визначення сутності податкового навантаження підприємства та розкриття видів, етапів, визначення необхідності оптимізації податкового навантаження підприємств в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Дієве функціонування системи оподаткування будується на збалансованості інтересів з одного боку

**держави** в акумулюванні та перерозподілі фінансів (через максимізацію податкових надходжень) та з іншого боку – **платників податків** у мінімізації ставок оподаткування, що надавали б можливість стимулювання бізнесу.

Наразі, станом на кінець 2020 року, у рейтингу Світового банку «Легкість ведення бізнесу» Україна посіла 64 місце серед 190 країн світу, зокрема, за показником «Сплата податків» («*Paying taxes*») – 65 місце, отримавши 78,1 бала зі 100 (рис. 1), що оцінюється як чинник, що ускладнює ведення підприємницької діяльності [1].



**Рис. 1. Показник «Сплата податків» в Україні та порівнюваних економіках**

*Джерело:* складено авторами на основі [1]

У табл. 1 наведено показники, що пояснюють, що таке місце у рейтингу зумовлено значними витратами часу на підготовку та подання звітності – 328 годин на рік (оцінка 57 балів зі 100); високим значенням загальної податкової ставки – 45,2% (визначається як частка суми податків / зборів від прибутку), для порівняння: у країнах Європи та Центральної Азії цей показник має значення 31,7%, у країнах ОЕСР (з високим рівнем доходу) – 39,9%. Це свідчить про недовершеність законодавства України, що змушує вітчизняні підприємства шукати шляхи оптимізації податкового навантаження.

**Складові показника «Сплата податків»**

Складова	Україна	Європа та Центральна Азія	Країни ОЕСР (з високим рівнем доходу)
Платіжи (кількість на рік)	5	14.4	10.3
<i>За 100-бальною шкалою</i>	96,7		
Час (годин на рік)	328	213.1	158.8
<i>За 100-бальною шкалою</i>	57		
Загальна податкова ставка (% від прибутку)	45.2	31.7	39.9
<i>За 100-бальною шкалою</i>	72,6		
Post-filing індекс (індекс, що враховує час, необхідний для повернення ПДВ та перевірку коригувань)	86.0	68.2	86.7

*Джерело:* складено авторами на основі [1]

Також варто зазначити, що протягом 5 останніх років не було імплементовано жодних суттєвих реформ, що мали б позитивний вплив на процес оподаткування.

Ефективне оподаткування можливо здійснювати підприємствами двома шляхами: правомірним (легальне ухилення через маневрування недосконалим податковим законодавством) та незаконним (використання нелегальних методів). Податковий кодекс України не містить категорії «податкова оптимізація», тому чітке розмежування між законним зменшенням податкових зобов'язань та ухиленням від сплати податків відсутнє.

Виділяють такі схеми мінімізації податкових зобов'язань:

- схеми, що засновані на прямих порушеннях норм законодавства: підробка документів, невідображення у податкових деклараціях податкових зобов'язань, використання підставних («фіктивних») юридичних або фізичних осіб, контрабанда (маніпуляції з митною вартістю, перерваний транзит, пряма контрабанда), розкрадання ПДВ (незаконне відшкодування, фіктивне підприємництво),

контрафакт, переміщення прибутку до офшорних зон, зловживання податковими пільгами та преференціями, тіньова діяльність [2];

- схеми, що засновані на прогалинах законодавства або використанні різних систем та ставок оподаткування [2; 3; 4].

Серед причин, що спонукають платників податків до ухилення від сплати податків, виділяють економічні, соціальні, організаційні та правові (табл. 2).

*Таблиця 2*

**Причини, що спонукають до ухилення від податкового навантаження**

<b>Група причин</b>	<b>Причини</b>
Економічні	високий рівень податкового навантаження, інфляція, нестабільний стан фінансової та банківської сфер, частка збиткових підприємств, що постійно росте, необґрунтовані податкові пільги тощо
Соціальні	низький рівень податкової культури в суспільстві, податкова неграмотність, стабільне зниження платоспроможності населення, недовіра з боку платників податків до влади (зокрема щодо питання перерозподілу податкових надходжень) тощо
Організаційні	неефективна система адміністрування податків; неналежний рівень підготовки працівників податкових органів, неналежний рівень якості податкового моніторингу тощо
Правові	недосконалість та нестабільність податкового законодавства (наявність прогалин у законодавстві), необізнаність із податковим законодавством тощо

*Джерело:* складено авторами на основі [2]

Податкова оптимізація являє собою зниження податкових зобов'язань з метою оптимізації рівня податкового навантаження суб'єкта господарювання за умови, що податкові ризики не збільшуються; здійснюється шляхом цілеспрямованих правомірних дій платника податків. На рис. 2 представлено схему кроків здійснення оптимізації/мінімізації оподаткування.





**Рис. 2. Етапи здійснення оптимізації/мінімізації оподаткування**

*Джерело: складено автором на основі [5]*

Метою цих кроків є здійснення ефективного оподаткування, для цього проводяться такі дії:

1. Постановка мети щодо ефективного оподаткування.
2. Аналіз зовнішнього (показники макроекономіки, законодавство у сфері оподаткування та фірми-конкуренти) та внутрішнього середовищ (поточний стан оподаткування та господарської діяльності підприємства, виявлення факторів, що мають вплив на рівень податкового навантаження).

3. Формування стратегії щодо зменшення податкових зобов'язань (оптимізація / мінімізація) для досягнення оптимального рівня оподаткування. Даний етап потребує комплексного підходу, тому необхідно враховувати норми податкового, господарського та іншого права, шукати легальні схеми не тільки зменшення платежів, а й імплементувати організаційно-адміністративні заходи. Зростання економічної ефективності реалізується шляхом зниження матеріальних та трудових витрат на ведення обліку, виявлення помилок у податковому обліку, підвищення кваліфікації працівників щодо оподаткування. Оптимізація здійснюється за певним податком або для діяльності фірми загалом.

Стратегія оптимізації податкового навантаження вирішує низку завдань, зокрема:

- забезпечення сталого розвитку й фінансової безпеки у короткостроковій та довгостроковій перспективі;
- отримання додаткових конкурентних переваг ;
- формування іміджу добропорядного платника податків, що сигналізує про надійність контрагентам.

Класифікація методів податкової оптимізації наведена у табл. 3.

4. Прогнозування економічних показників та наслідків імплементації плану, абсолютних показників податкових надходжень/видатків, потенційних фінансових та податкових ризиків, здійснення оцінки впливу різних факторів на діяльність підприємства. Процес планування обсягу податкових платежів у майбутньому виконується окремо для податків і зборів, що залежать від фонду заробітної плати та від реалізованої продукції, окремо здійснюється прогноз майбутнього прибутку та суми платежів загалом.

Таблиця 3

### Класифікація методів податкової оптимізації

Групи методів	Методи податкової оптимізації	Форми та шляхи реалізації методів податкової оптимізації
1	2	3
Податкові пільги	Використання податкових пільг	зменшення податкових ставок: ведення окремого обліку реалізації товарів, що оподатковуються за різними ставками; використання пільг та податкових відрахувань: використання передбачених законодавством пільг, зміна діяльності для використання пільг та преференцій
	Використання зміни терміну сплати податкових платежів	зміна порядку та термінів сплати податків: зміна договірних умов, створення та використання резервів, зміна строків сплати податків
	Вибір місця реєстрації	зміна місця реєстрації платника податків: реєстрація у закордонній або внутрішній юрисдикції з пільговою системою оподаткування

1	2	3
Прогалини законодавства	Використання різного тлумачення норм законодавства в різних нормативних документах	Відсутність у податковому законодавстві норм, яка регламентує певні елементи сплати податку; подвійне тлумачення норм податкового законодавства; неузгодженість певної норми податкового законодавства з іншими законодавчими актами (кодексами, законами тощо)
Альтернативні рішення	Використання облікової політики	формування облікової політики щодо: амортизаційних відрахувань, виокремлення основних засобів з-поміж інших споріднених видів активів, терміну корисного використання необоротних активів, обліку витрат на утримання ОС та ремонт, списання запасів, розподіл транспортно-заготівельних витрат, формування резервів, метод визначення ступеня завершеності робіт за будівельними контрактами, оцінки незавершеного виробництва, розподілу загальновиробничих витрат
	Вибір системи оподаткування	використання спеціального податкового режиму: спрощена система оподаткування, обліку та звітності
	Делегування податків	Перенесення об'єкта оподаткування іншому суб'єкту оподаткування – структурі-«сателіту»
	Вибір виду відносин із фізичними особами (працівниками)	Трудовий договір, цивільно-правовий договір (підприємство самостійно нараховує і сплачує усі податкові платежі та внески чи оформлення працівника як суб'єкта підприємницької діяльності, платника єдиного податку); інші господарські відносини (аутсорсинг /аутстафінг)
	Вибір структури видів діяльності	Зміна структури видів діяльності (діяльність, що підлягає ліцензуванню, пільгові види продукції)
	Визначення структури капіталу підприємства	Оптимізація співвідношення власного та залученого капіталу
	Раціонального розміщення прибутку	Виплата дивідендів, розподіл на формування статутного капіталу; розподіл на формування резервного капіталу
	Вибір структури видів продукції	Зміна структури видів продукції (частка продукції, що підлягає ліцензуванню, пільгові види продукції)

Джерело: складено автором на основі [5; 6]

Метод використання податкових пільг полягає у зменшенні бази оподаткування шляхом вибору таких видів діяльності, груп товарів, робіт та послуг оподаткування яких здійснюється за пільговим режимом.

Одним із найпоширеніших методів податкового планування групи податкових пільг є зміна терміну сплати податку / збору, який полягає у перенесенні встановленого податковим законодавством строку сплати податку та збору або його частини на більш пізній строк у формі відстрочки чи розстрочки. Зміна строку сплати податку не скасовує чинного і не створює нового податкового обов'язку [7].

Зміна термінів сплати податків чи зборів дає суб'єкту господарювання можливість уникнути накопичення податкового зобов'язання, уникнути штрафів та пеней за несвоєчасну сплату податків / зборів, а також отримати додатковий час, аби підприємство стабілізувало фінансове становище.

Вибір місця реєстрації, як метод податкового планування, дає змогу підприємствам користуватися податковими преференціями окремих територіальних зон, де діяльність оподатковують за нижчими рівнями ставок (або взагалі нульовими), а також де існує лояльне банківське та валютне регулювання з боку держави.

Використання елементів облікової політики як складова податкового планування, полягає в розробці альтернативних елементів обліку, що полягає у виборі серед визначених законом варіантів ведення обліку того, який має переваги перед іншими з погляду оптимізації податкових платежів [4; 9].

Метод використання систем оподаткування полягає у виборі з найефективнішої системи оподаткування (загальну чи спрощену).

Метод делегування податків полягає у передачі об'єкта оподаткування іншому суб'єкту підприємницької діяльності, контрольованому платником податків. Цей метод пов'язаний, як правило, з розміщенням «податкомістких» видів діяльності на інших підприємцях або підприємствах, контрольованих платником податків.

Метод вибору виду відносин (трудових, цивільно-правових, господарських) із працівниками полягає у виборі відносин із фізичними особами (працівниками) з меншим податковим навантаженням на доходи фізичних осіб (оплату праці). У сфері трудових відносин з метою мінімізації сплати податків найбільш поширеною практикою є оформлення, замість трудового договору, договору підряду або договору про надання послуги.

Метод вибору структури видів діяльності полягає у зміні структури видів діяльності. В залежності від різних видів діяльності, якими займається підприємство, воно сплачує різні суми податкових платежів. Можливий вибір сфери діяльності новостворюваного суб'єкта господарювання регламентовано у класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД).

Метод вибору структури видів продукції полягає у зміні структури видів продукції, які підприємство реалізовує та передбачає необхідність вибору тих видів продукції, оподаткування яких несе мінімальний рівень податкового навантаження на підприємство.

5. Розробка плану дій та його прийняття. На цьому етапі також обираються критерії оцінки ефективності здійснення плану (стабільність, конкурентоспроможність, пожвавлення господарської, інвестиційної та фінансової діяльності). Ефективно розроблений план оподаткування дає змогу досягти таких цілей: зменшення суми сплачуваних податків; оптимізація використання фінансових ресурсів; уникнення штрафів; максимізація прибутку після оподаткування для реінвестування та інші. При запровадженні плану необхідно враховувати витрати на його запровадження, їх співвідношення з вигодами, а також можливі негативні економічні наслідки.

Податкове планування передбачає розробку квартальних/річних бюджетів з оподатковуваними базами, які забезпечують реалізацію

стратегії; розробку тактики податкового плану для виконання бюджетів; визначення напрямків реалізації заходів річного плану; контроль за реалізацією заходів за планом.

6. Реалізація, моніторинг та контроль за здійсненням стратегії.

Під час розробки стратегій оптимізації оподаткування є необхідним врахування різноманітних факторів, суб'єктивних характеристик, що неможливо формалізувати. Задачі, які необхідно вирішувати на підприємстві у сфері оподаткування, є нестабільними, необхідно враховувати якісну інформацію про процеси, що ускладнює їх формалізацію та робить недоцільним використання традиційних методів моделювання [10; 11].

7. Формування звіту – аналіз ефективності реалізації плану оптимізації податкового навантаження. Звіт дозволяє визначити ефективність плану, дає змогу виявляти суттєві фактори та закономірності. Звіт є методом, який дозволяє надалі вносити зміни та уточнення до стратегії, визначити вплив зміни певних факторів на показники діяльності підприємства. Якщо після використаних методів та способів оптимізації податкове навантаження зменшиться, то оптимізація пройшла успішно і механізм варто впроваджувати у діяльність підприємства.

**Висновки.** Отже, оптимізація оподаткування — це механізм послаблення податкового навантаження шляхом цілеспрямованих легальних дій суб'єкта оподаткування (використання пільг, прогалин законодавства та альтернативних методів). Основною причиною, що змушує суб'єкта господарювання оптимізувати оподаткування, є надмірне податкове навантаження. Тому важливо чітко визначити етапи оптимізації, кінцевою метою яких є дослідження впливу рішень менеджменту щодо вибору методів оптимізації на окремі показники діяльності підприємства та його стан загалом; визначення стратегій на короткострокову та довгострокову перспективу для зменшення податкового навантаження з

урахуванням потенційних ризиків та без порушення законодавчих норм. Це обумовлює доцільність застосовувати такі методи та моделі, що враховують усю необхідну інформацію про об'єкт дослідження, гнучко адаптуються до змін, дають змогу виявляти найбільш ефективні сценарії подальшого розвитку.

### Література

1. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/>. Назва з екрану.
2. Воронкова О. М. Посилення протидії ухиленню від оподаткування в системі податкового адміністрування // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 2. С. 42–52. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps\\_2011\\_2\\_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps_2011_2_6.pdf).
3. Тютюнник І. В., Кобушко Я. В. Інструменти мінімізації податкового навантаження економічними суб'єктами в Україні: порівняльний аналіз та ефекти від застосування // Економічний аналіз. Тернопіль. 2018. Том 28. №4. С. 122-130. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1596/6565656699>
4. Податкова оптимізація чи ухилення від сплати податків? [Електронний ресурс] // Мінфін. Фінансовий портал. URL: [http://minfin.com.ua/taxes/-/komentar\\_tema\\_optim.html](http://minfin.com.ua/taxes/-/komentar_tema_optim.html)
5. Діденко А. В. Методи моделювання стратегій для податкової оптимізації [Електронний ресурс] // Електронний журнал «Ефективна економіка». 2018. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4080>
6. Оліховський В. Я. Методи та інструменти податкового планування в системі менеджменту підприємства : дис. канд. ек. наук : 08.00.04 / Оліховський В. Я. Львів, 2018. 270 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1340/disolihovskyu.pdf>

7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 02.12.2010 р. № 2755-VI  
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
8. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкова держава: [монографія].  
Київ,: Алерта, 2016. 304 с.
9. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. Київ: Знання-прес, 2004. 241 с.
10. Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 420 с.
11. Крупка М. І., Кміть В. М., Паславська Р. Ю., Демчишак Н. Б. Система адміністрування податків в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 448 с.

### **References**

1. Official website of the World Bank [Electronic resource]. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/>. Name from the screen.
2. Voronkova O.M. Strengthening the fight against tax evasion in the system of tax administration // Collection of scientific works of the National University of State Tax Service of Ukraine. 2011. № 2. S. 42–52. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps\\_2011\\_2\\_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps_2011_2_6.pdf).
3. Tyutyunyk I.V., Kobushko J.V. Tools for minimizing the tax burden of economic entities in Ukraine: a comparative analysis and effects of application. // Economic analysis. Ternopil. 2018. Volume 28. №4. P. 122-130. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1596/6565656699>
4. Tax optimization or tax evasion? [Electronic resource] // Ministry of Finance. Financial portal. URL: [http://minfin.com.ua/taxes/-/komenttema\\_optim.html](http://minfin.com.ua/taxes/-/komenttema_optim.html).
5. Didenko A.V. Methods of modeling strategies for tax optimization [Electronic resource] / A.V. Didenko // Electronic journal "Effective Economics". 2018. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4080>



6. Olikhovskiy V. Ya. Methods and tools of tax planning in the management system of the enterprise: dis. Cand. ek. Sciences: 08.00.04 / Olikhovskiy V. Ya. Lviv, 2018. 270 p.  
URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1340/disolihovskyy.pdf>
7. Tax Code of Ukraine [Electronic resource]: from 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Andrushchenko V.L., Tuchak T.V. Tax state: [monograph] / V.L. Andrushchenko, T.V. Tuchak. Kyiv, : Alerta, 2016. 304 p.
9. Sokolovskaya A.M. The tax system of the state: the theory and practice of formation. Kyiv: Znannia-press, 2004. 241 p.
10. Zamaslo O.T. Data system of Ukraine: theory, methodology, practice: monograph. Lviv: Ivan Franko Lviv National University, 2017. 420 p.
11. Krupka M.I., Kmit V.M., Paslavskaya R. Yu., Demchyshak N.B. Data administration system in Ukraine: state, problems and prospects of development: monograph. Lviv: LNU named after Ivan Franko, 2017. 448 p.